

Гурик М. І., к. іст. н., доцент
Тернопільського національного
економічного університету
Шумка М. Л., к. філос. н., доцент
Тернопільського національного
економічного університету

Комунікативна природа символу у культурному просторі

Філософія ХХ століття довела, що свідоме самовизначення особистості відбувається у формі саморозвитку. Реалізуючи свої здібності, кожна досконала особистість пізнає себе, пізнає багатогранність світу буття, творить феномен медіуму, який опосередковує будь-яке культурне оформлення. Посередником між людиною та об'єктами пізнання виступає символ. Символ спрямований у майбуття і розуміється як традиція, яка повторюється і яка повертається до минулого. Символ не тільки зберігає істину впродовж певного віку, він також і є вічним свідком існування істини. Призначення символу не стільки у приховуванні істини, скільки в утвердження реальної її духовності. Лише людина є справжнім носієм символічного начала, творцем символічного світу – світу людської культури.

Символ є сутнісно-утаємненим витвором, який образно представляє ідею і в якому гармонійно поєднуються ідеальне та матеріальне, чуттєве та абстрактне, одиничне та загальне. Філософське осмислення місця і ролі символу в пізнанні світу обгрунтовано у вченні В. фон Гумбольдта. «Все, що людина бачить навколо себе, вона здатна сприймати лише завдяки своїм органам чуття, чиста сутність речей ніде не відкривається їй безпосередньо; саме те, що сильніше за все запалює її любов, що нездоланно захоплює все її єство, огорнуто непроникним покривалом; протягом усього її життя її діяльність зводиться до прагнення проникнути крізь цей покрив, її насолода – передчуття істини в загадковому символі, до надії на можливість безпосереднього споглядання в інших стадіях свого існування» [2, с. 68].

Символ в системі культури – це збірне поняття для відображення загального принципу конструювання культурних змістів і цінностей, принципу, який виявляє себе в багаточисленних феноменах, кожен із них зокрема у своїй

основі, хоч і має символічну природу, та не завжди до кінця її вичерпує. Розглядаючи місце і роль символу в системі культури, потрібно відмітити його найважливіші функції, а саме: світоглядно-пізнавальну, регуляторно-адаптивну і комунікативно-інформаційну.

Світоглядно-пізнавальна функція символу має здатність відтворювати дійсність у всіх галузях культури. Адаптивно-регуляторна функція розкриває зміст символу, який служить регулятором поведінки людини, інструментом адаптації її в культурі, а також засобом встановлення взаємозв'язків між людьми. Саме ця функція особливо яскраво проявляється в обрядах і звичаях. Третьою функцією символу, яка наочно простежується у культурі нашого народу, є комунікативно-інформаційна функція. Вона розкриває здатність символу акумулювати в собі здобутки культури минулого і переносити їх із одного пласту в інший. Таким могутнім символом може бути лише слово. Воно служить тим символом, який містить в собі, за діалектичним принципом і ідеальне, і матеріальне, а саме: слово мислиться як таким, що належить світові земному, і водночас є символом трансцендентного, Божого.

Символ виходить з живого споглядання дійсності. Він є способом відбиття цієї дійсності, її відтворення у деякій чуттєво-наочній та конкретно-відчутній формі. Проте, символ не залишається у цій безпосередній чуттєвості – вона у символі доводиться до ступеня абстрактного мислення. У нас часто виникає питання: що є підґрунтям символу, яке дозволяє з'єднати в ньому в єдину цілісність одиничне і загальне, чуттєве і абстрактне? Такою основою є ідея, завдяки їй символ і виступає як цілісність. Ідея являє собою найвищу форму пізнавального відношення до світу, яке відрізняється від поняття деякими особливостями. Символ як структуруюче і регулююче начало в ідеї це сконцентровано виражений культурно-особистісний смисл або цінність соціального буття людини як найбільш глибинної сутності світу. Специфіка форм символічного вираження полягає в тому, що вона є своєрідною діалектикою знакового і образного начал. Символ - це завжди прояв образу або

сконцентрований образ, основною функцією якого є не просто заміна предметів, а вираження їхньої сутності, ідеї.

Література

1. Белый А. Символизм. - М., 1910. – 633 с.
2. Гумбольдт В. Идеи к опыту, определяющему границы деятельности государства // Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М.: Прогрес, 1985. – 450 с.
3. Лосев А.Ф. Проблемы символа и реалестического искусства. - М.: Искусство, 1970. – С.10-11.,18-19.
4. Философская энциклопедия. – М., 1970. – Т. 5. – 740 с.
5. Элиаде М. Космос и история. – М., 1987. – 274 с.
6. Энциклопедический словарь в 2-х т. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1964. – Т.2. 736 с.